

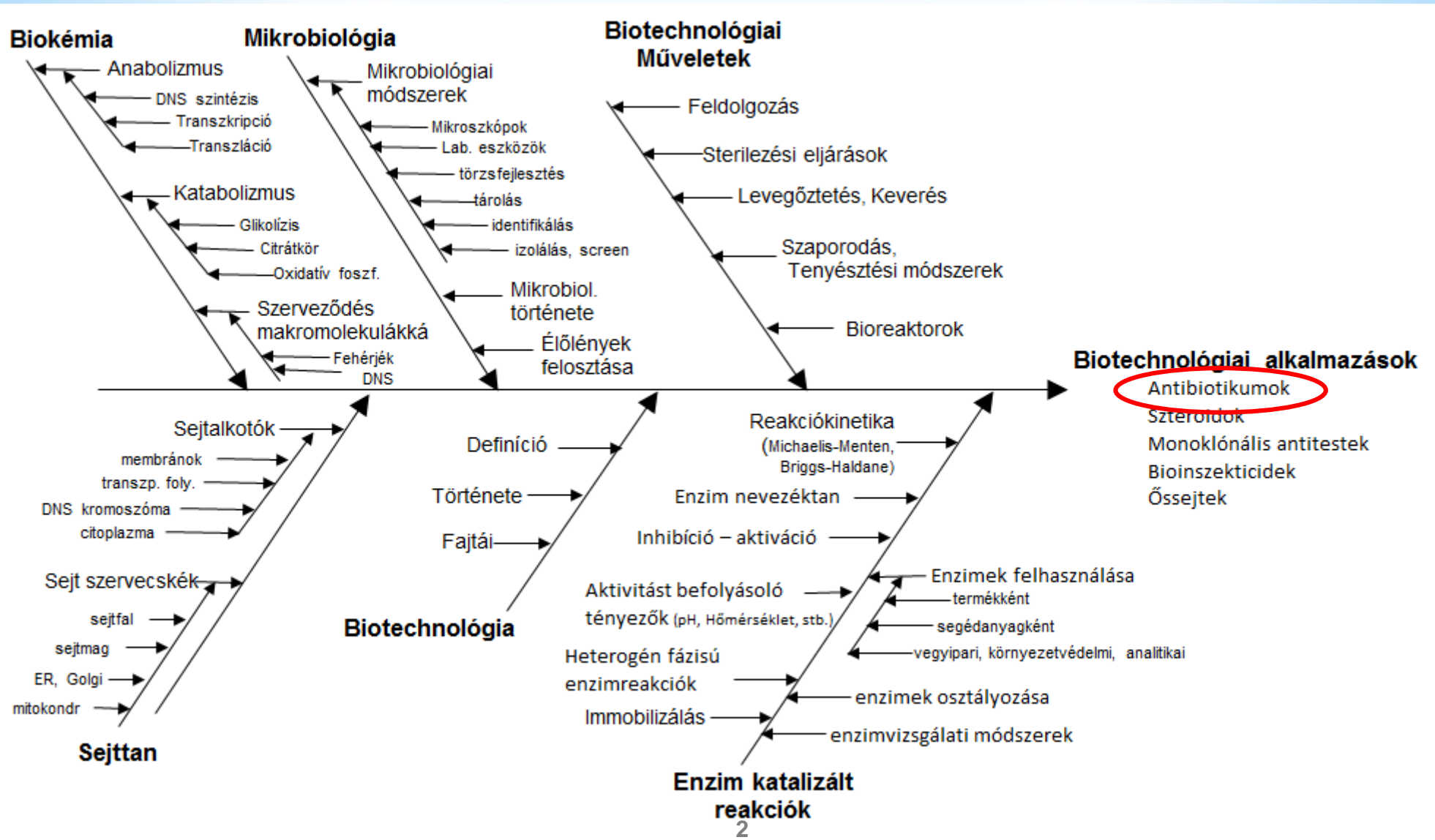
BIOLÓGIA és BIOTECHNOLÓGIA

BMEVEMBM 301

Előadó: Ballagi András - címzetes egyetemi tanár, BME
- Technológiai igazgató, Diagon Kft.

6/6. rész

Itt járunk:

Antibiotikumok

Az antibiotikumok szelektíven toxikusak. Az eukarióta sejtek alkotóira és molekuláira nem hatnak, így azokat nem befolyásolják.

A prokariótákon sokféle hatás létezik. Egyes antibiotikumok a

a sejtfalat támadják,	a transzkripció enzimeit v. faktorait
a sejt membránt,	a DNS replikáció enzimeit,
a bakteriális riboszómákat,	a bakteriális anyagcsere enzimeket.

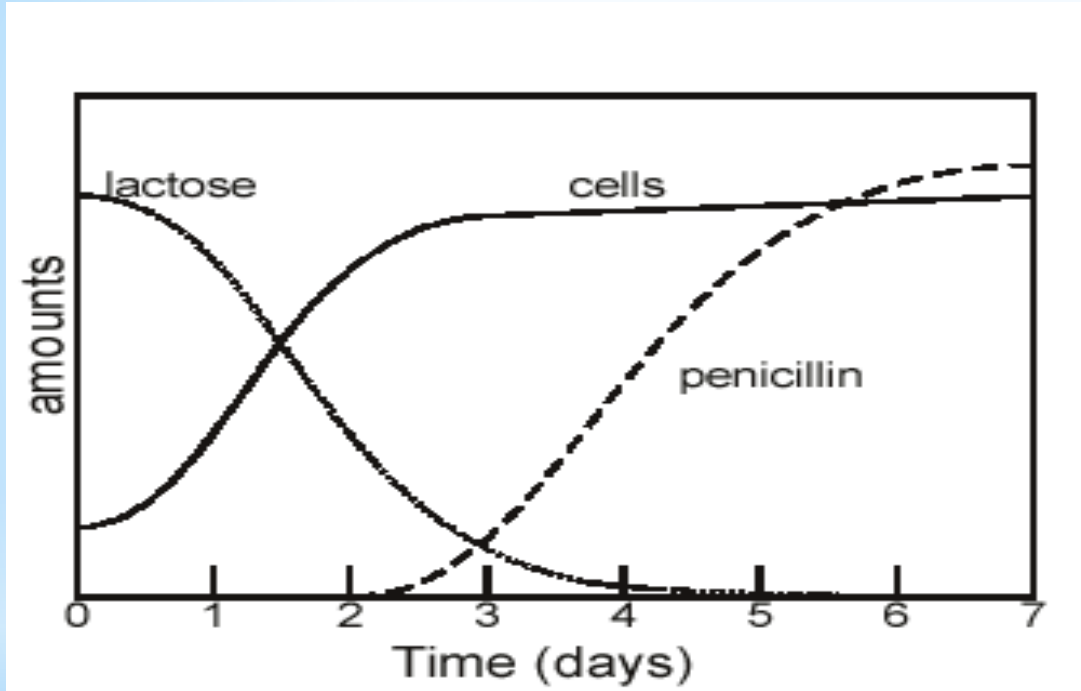
Pl. penicillin, ampicillin, amoxycillin, methycillin

Inhibálja a peptidoglikán sejtfal szintézisét végző enzimet. Ezáltal sejt lízist idéz elő. (*Baktericid*, azaz baktériumölő hatás)

Szűk spektruma van, főleg „Gram+” -okra hat, „Gram-” baktériumokon csekély a hatás.

Penicillin termelés

A penicillint a *Penicillium chrysogenum* fonalas gomba termeli. A termeléshez laktóz, egyéb cukrok és nitrogénforrás kell.

A penicillin termelés kezdetben 1 mg/liter volt, manapság 50 g/liter is lehet.

Törzsfejlesztési módszerekkel további növelés a cél és a COG csökkentése.

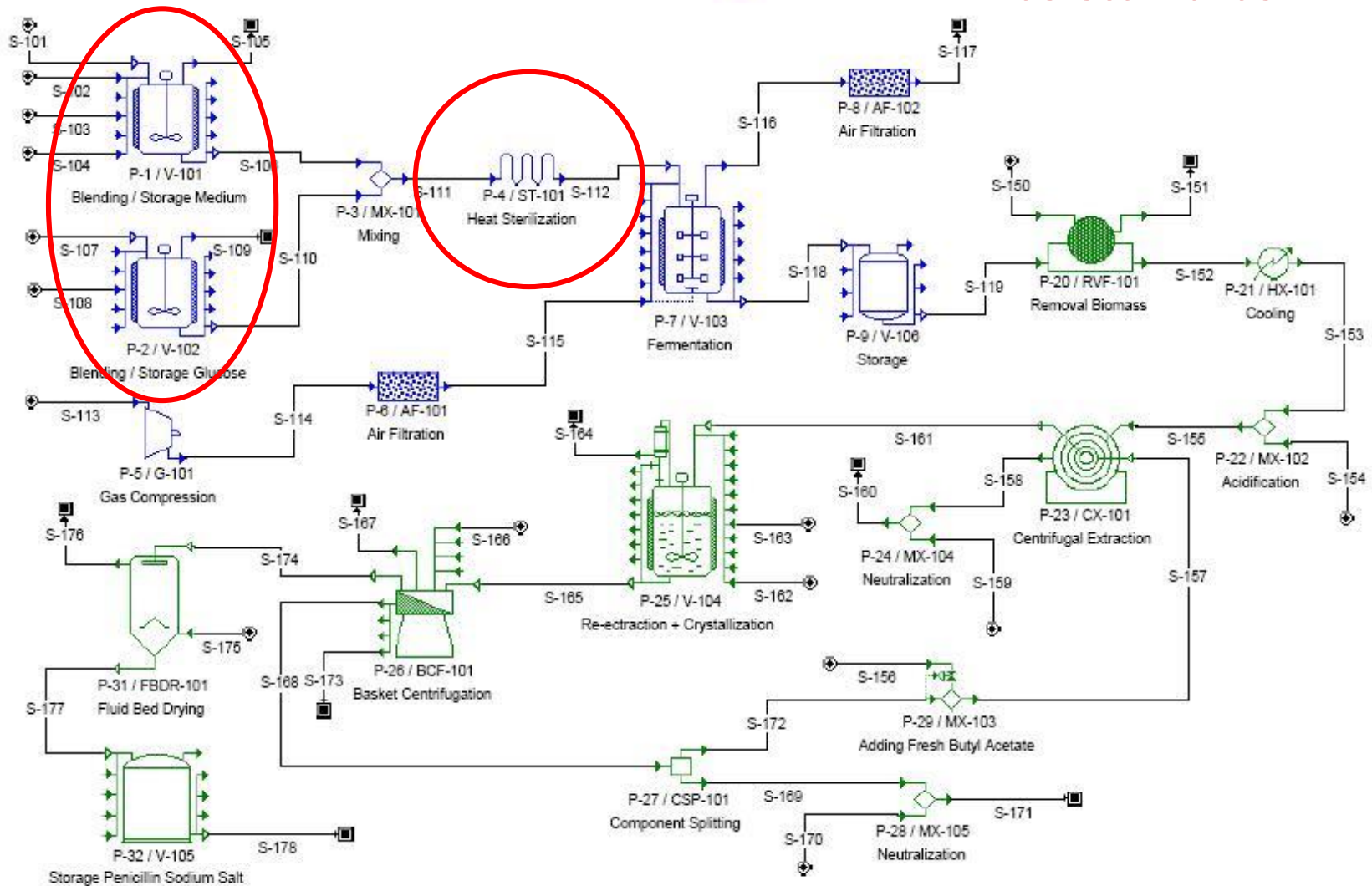
4

Akárcsak a többi antibiotikum, ez is szekunder metabolit. A termelésnek két fázisa van. Az elsőben a biomassza keletkezik, antibiotikum termelés nincs. A másodikban többszörös tápanyag limitáció mellett, a stationer fázisban termelődik.

A termelés Kevert Tank Reaktorban (STR fermenter) történik fed-batch eljárás keretében, amely elnyújtja a stationer fázist, növelve a termelés idejét.

A penicillin termelés folyamatábrája

Tápanyagkészítés és sterilizálás

A tápoldat szénforrásként és nitrogénforrásként kukorica lekvárt tartalmaz, valamint tiszta glukózt.

A szervesetlen sók: magnézium szulfát, kálium foszfát, nátrium nitrát és nyomelemek. Ezek esszenciálisak a gomba anyagcseréjéhez.

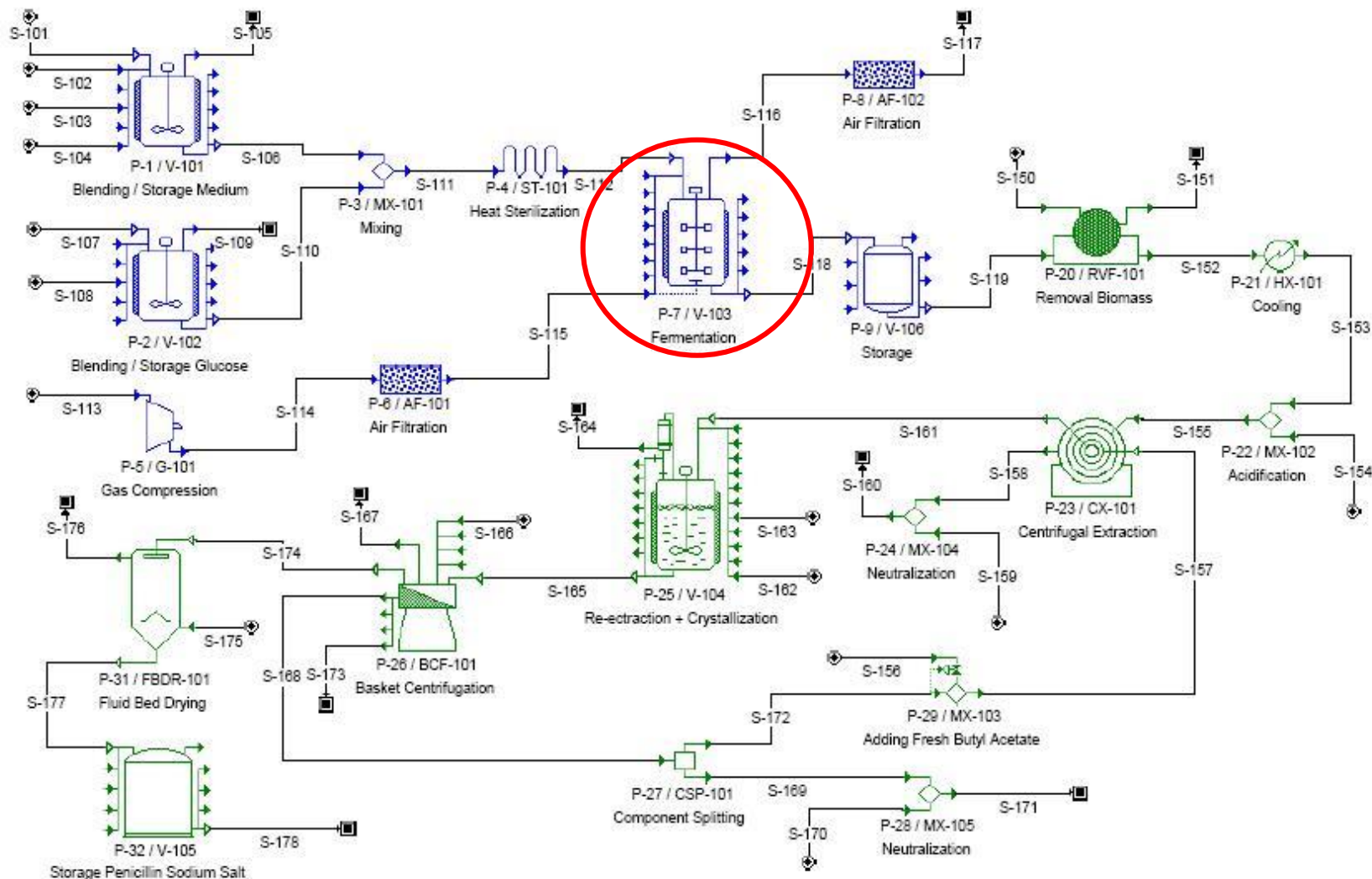

A tápoldatot magas hőmérsékleten és nyomáson sterilezik, pl. 1,2 bar, 121oC. Magas hőmérséklet és rövid idő használatos, hogy az érzékeny komponensek degradációját meg lehessen akadályozni.

A penicillin termelés folyamatábrája

Tenyésztés

A termelő gomba tenyésztése

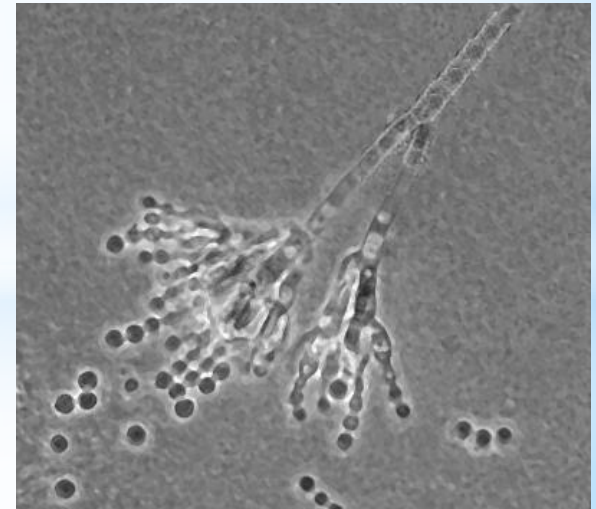
A tenyésztés során a glukózt lassan adagolva táplálják be, mert a magas cukorkoncentráció csökkenti a penicillin termelést.

Tipikus tenyésztési paraméterek:

Hőmérséklet 20-24°C, pH 6.0 és 6.5 között.

Prekurzor adagolása – pl. penicillinG esetében fenilecetsav.

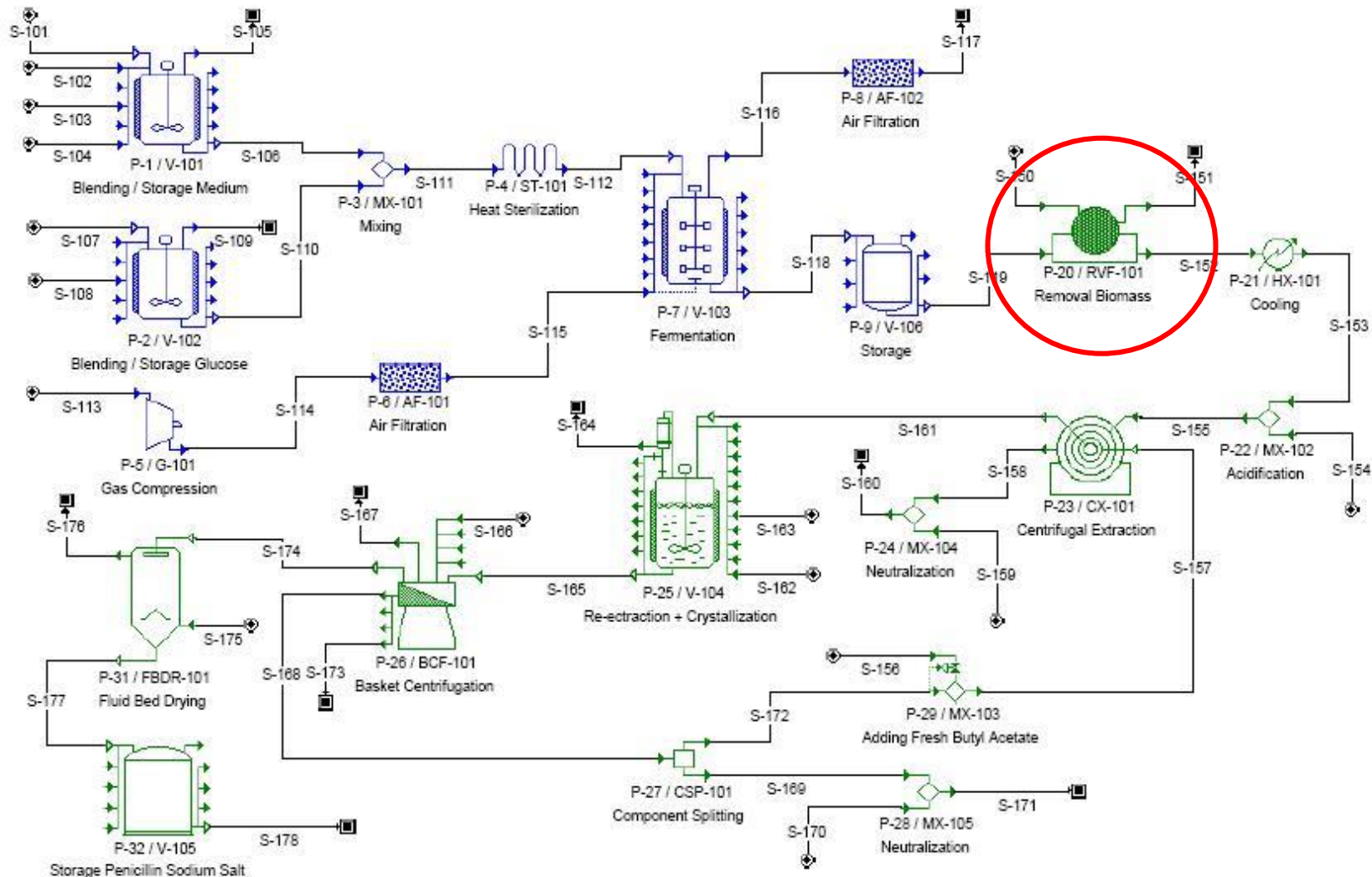
Erős keverés kell a homogén viszonyok eléréséhez.

A penicillin termelés folyamatábrája

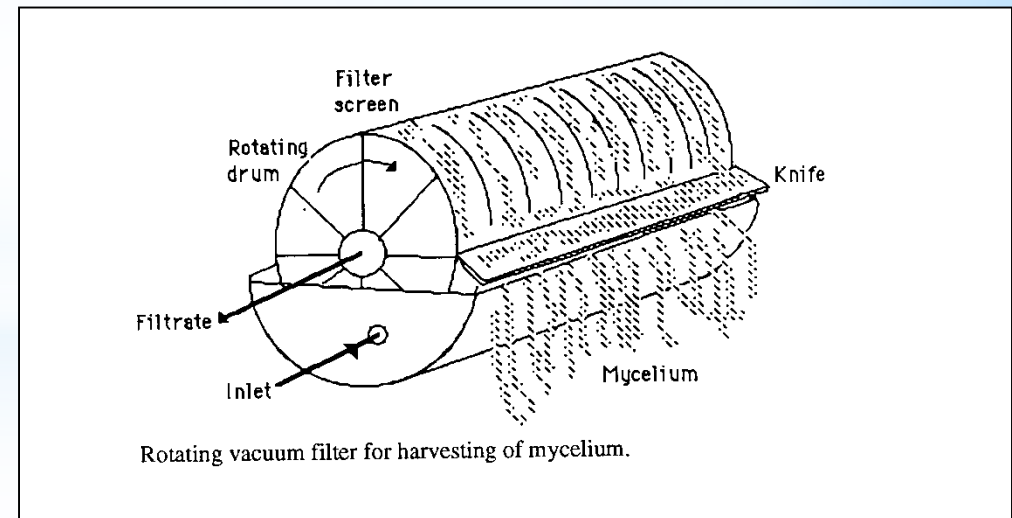
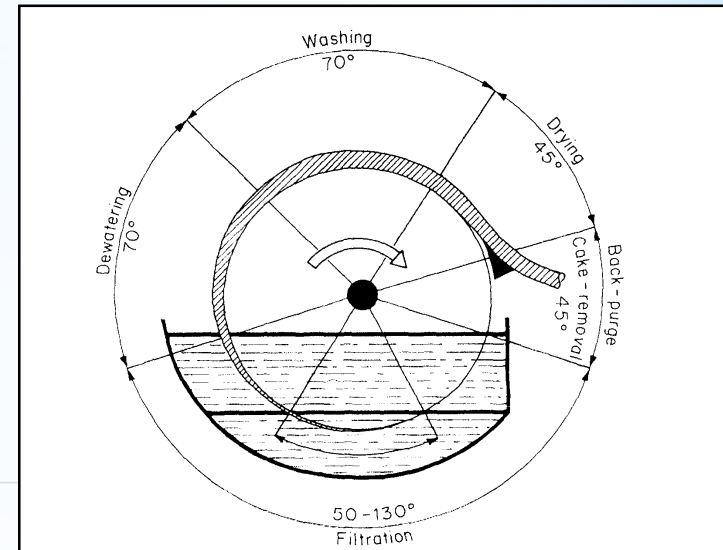
Sejtelválasztás

Sejtelválasztás

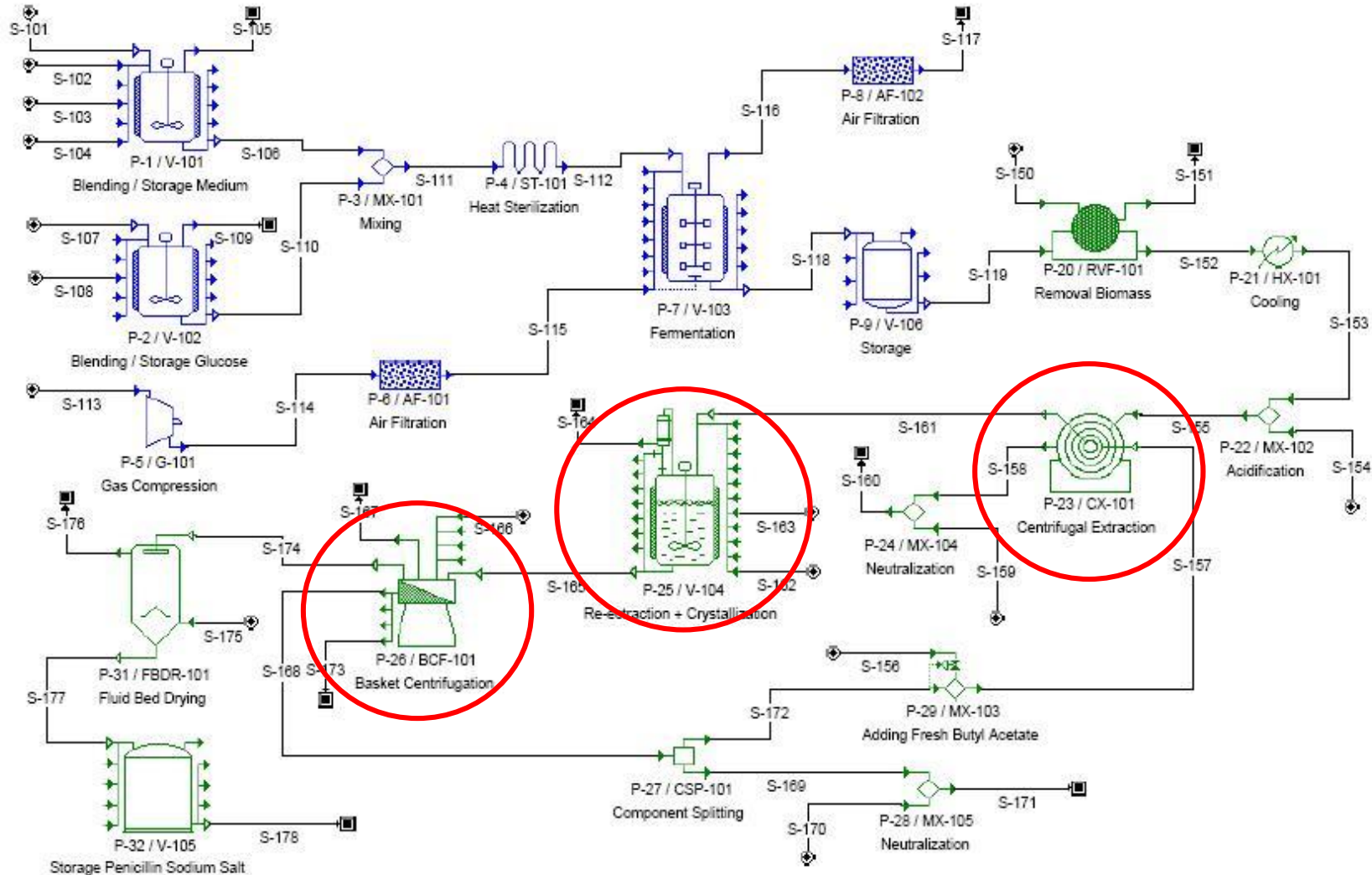
A szűrés elválasztja a gomba micéliumot a felülúszótól, ami a terméket tartalmazza. Forgódobos vákuumszűrőt alkalmaznak folyamatos üzemmódban.

Nem-oxidáló savat pl. foszforsavat alkalmaznak a penicillin aktivitásának megőrzésére. A pH 6 és 6,5 között kell legyen.

A penicillin termelés folyamatábrája

**Extrakció,
kristályosítás**

Penicillin extrakció

A penicillin oldhatóságát amil-acetát v. butil-acetát adagolással növelik. Majd extrahálják kloroformmal, végül éterrel.

A szennyeződések rendre a másik fázisban maradnak. A tiszta penicillin már nagyon nagy koncentrációban van az éterben, így nátriumbikarbonát adagolás után kikristályosítható nátrium só formájában.

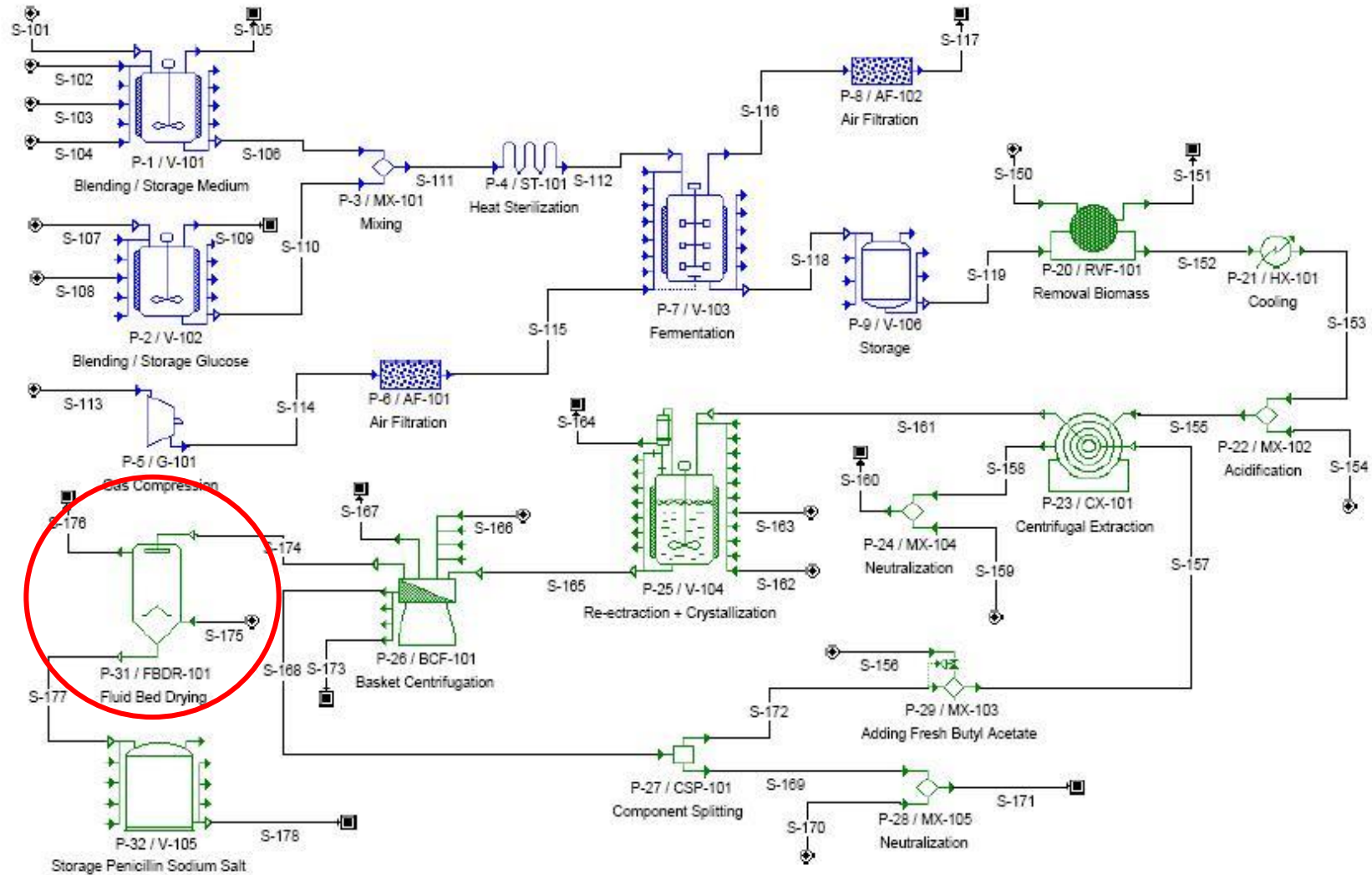
A szilárd fázis eltávolítása kosaras centrifugában történik.

A penicillin termelés folyamatábrája

Szárítás

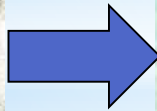

Penicillin szárítás

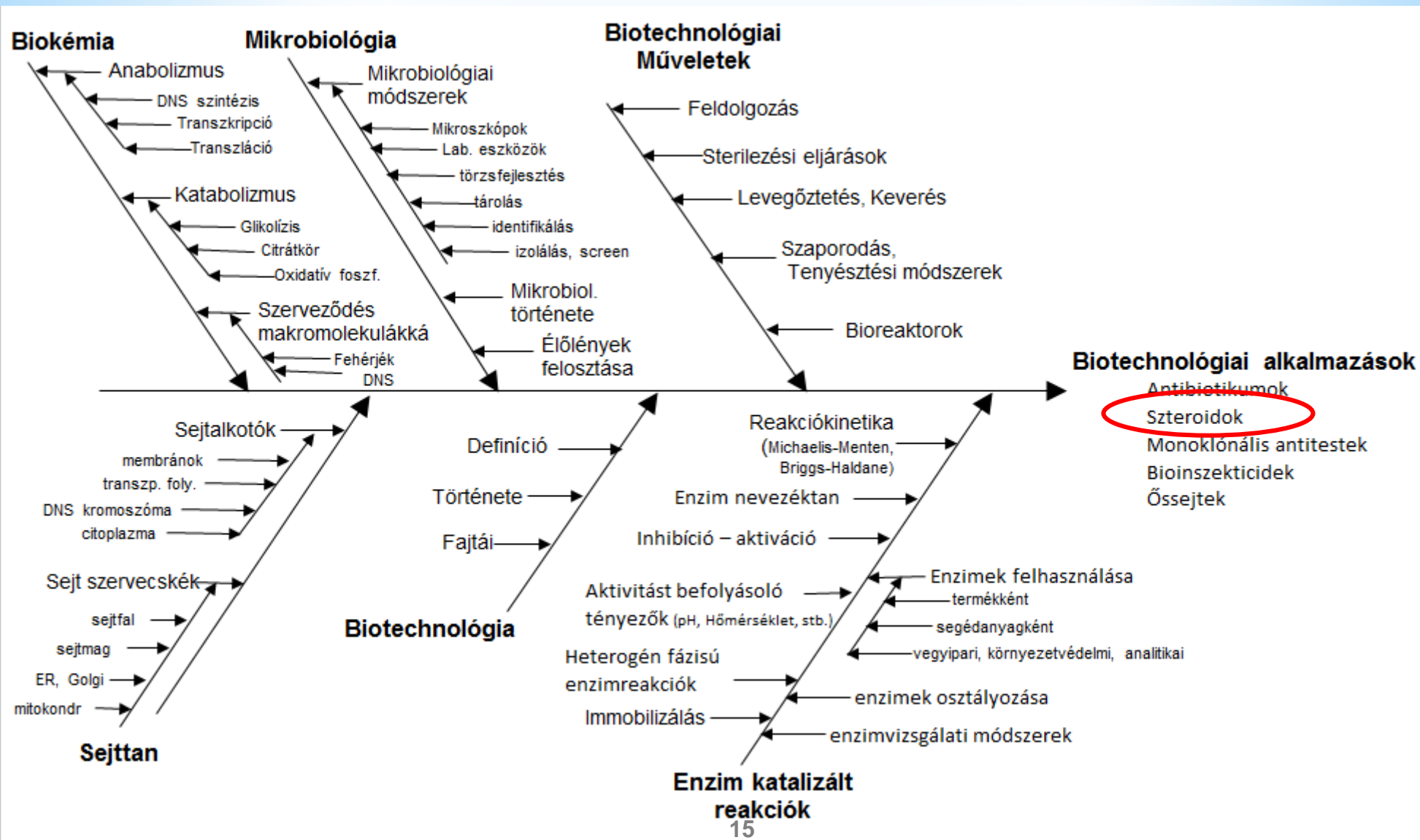
Eltávolítja a maradék nedvességet a jobb eltarthatóság érdekében.

A fluidágyas szárítóban forró gázt áramoltatnak a vákuum készülék aljától, ahol a penicillin por található.

A nedvesség távozik és egy sokkal szárazabb állapot jön létre.

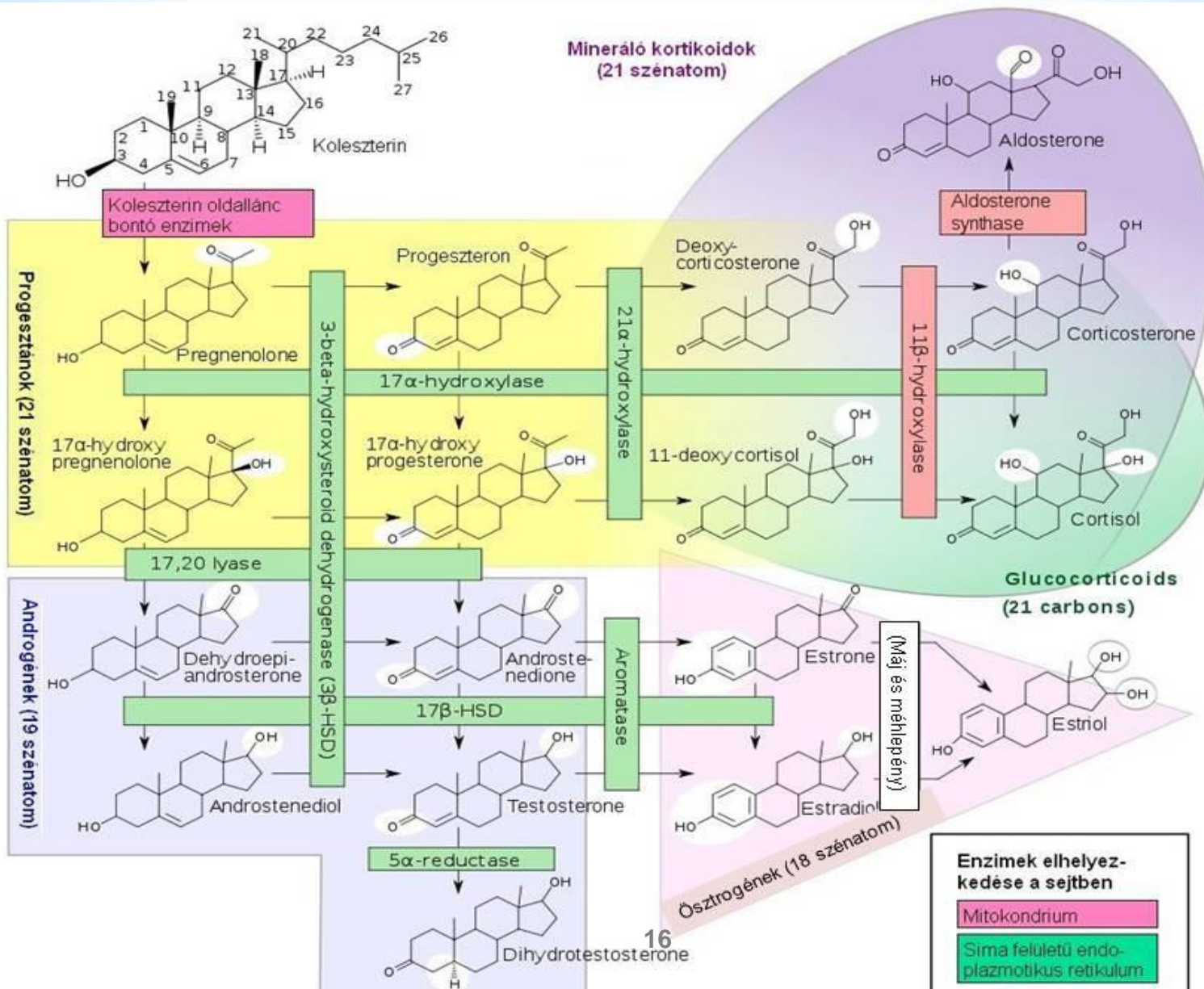

Itt járunk:

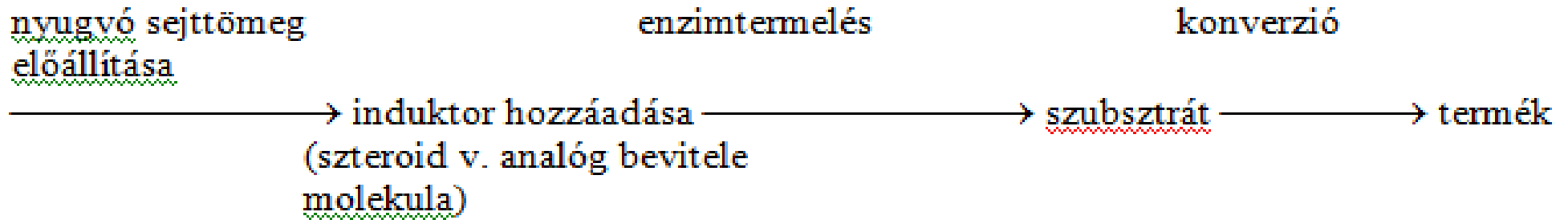
Szteroidok „családfája” az emberi szervezetben

Szteroid konverziók

A szteránvázis vegyületek előállítása soklépéses, hosszadalmas folyamat. Egy-egy lépésben csak egy kis szerkezeti részt változtatnak meg, (sztereo)szelektív átalakításokra van szükség. Érdeemes megpróbálni enzimesen. Az iparban kémiai és biológiai lépések váltogatják egymást.

Minden konverziós lépéshez külön törzset kell keresni

A szükséges enzimeket nem izolálják, hanem nyugvósejtes tenyészetben használják.

Technológiai lépések I.

1. Oltás

2. Sejtszaporítás a törzs igényeinek megfelelő tápoldaton.

3. A sejtek elszaporodása és a táptalaj részleges kimerülése után a konverzióhoz szükséges enzimet indukálják - induktor anyagot adagolnak: pl. szteroid szubsztrát, naftol származék.

Az indukció hatékonyságát enzimaktivitás méréssel lehet ellenőrizni. 10-24 óra

Technológiai lépések II.

4. A szteroid szubsztrát adagolása

Komoly problémát jelent, hogy a szteroidok rosszul oldódnak vízben, ezért azokat különböző technikákkal viszik be a fermentlébe:

A szubsztrátot felveszik oldószerben (pl.: etanol, mert az nem károsítja a tenyészetet), és lassan a fermentorba engedik. A szteroid kikristályosodik a vizes fázisban

vagy:

Olajokkal, tenzidekkel és detergenssekkel megolvasztják a szteroidot (sterilezik), és az olvadt anyag apró cseppekre diszpergálható (emulzió képzés). Lehűtve az apró cseppekből apró szemcsék/kristályok lesznek, nagy fajlagos felülettel.

vagy:

A ciklodextrinek alkalmasak apoláris jellegű molekulák befogadására, így a szteroidokkal is zárványvegyületet képeznek (reverzibilis folyamat). A szabad és kötött molekulák kémiai egyensúlyban vannak.

Technológiai lépések III.

A mikroba az oldatból felveszi a szubsztrátot, átalakítja, és leadja a terméket. A termék is rosszul oldódó szteroid, koncentrációja gyorsan eléri az oldhatósági határt, és ez is kikristályosodik a fermentléből.

- Kristályfermentáció

5. Feldolgozás

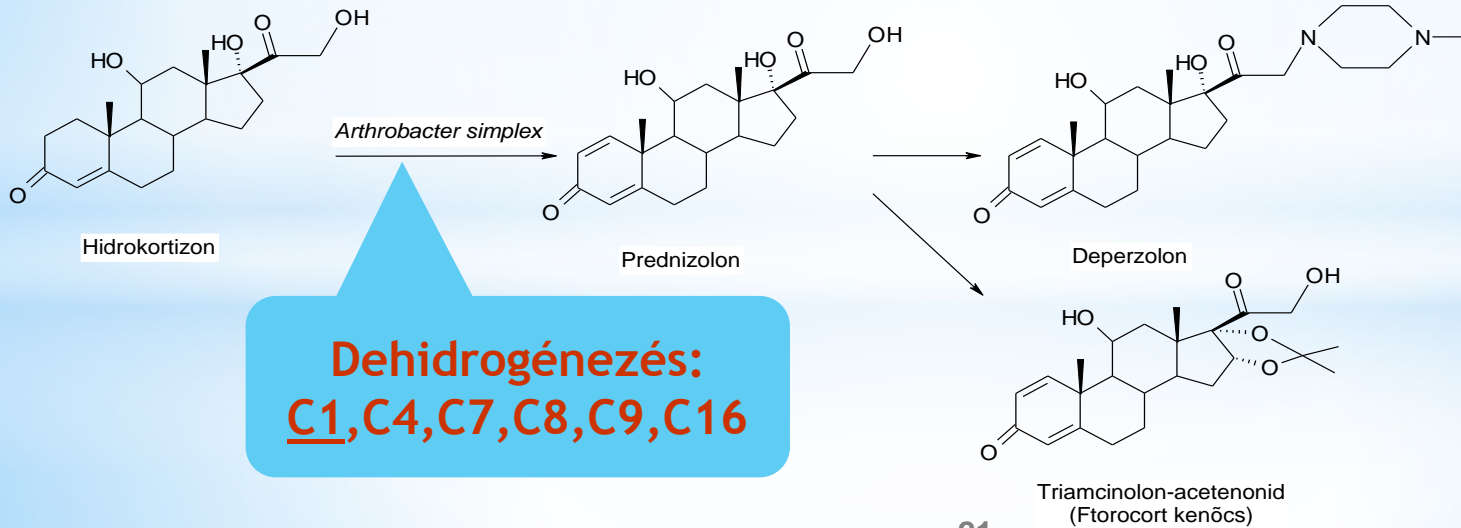
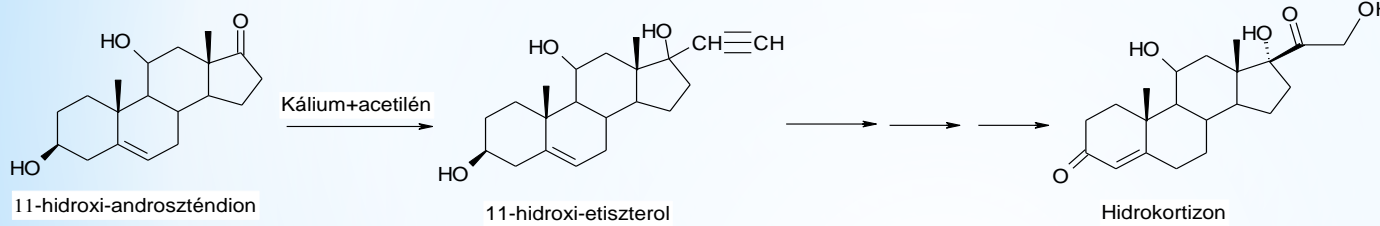
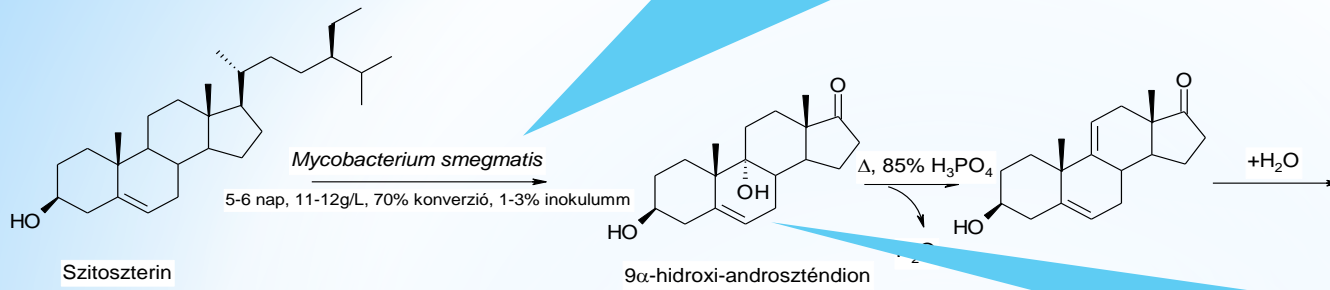
A szteroid egy része oldott, a másik része szilárd fázisban van, ilyenkor rendszerint teljes/totál extrakciót végeznek erősen apoláris oldószerrel (pl. diklór-metán), amely minden apoláris anyagot kiold.

Az oldószer lehajtása után vegyes anyag marad vissza (pl. maradék szubsztrát, termék és melléktermékek együtt).

A következő lépésben olyan oldószert alkalmaznak, mely szelektíven old ki egy komponenst = ez a szelektív-, vagy differenciál-extrakció.

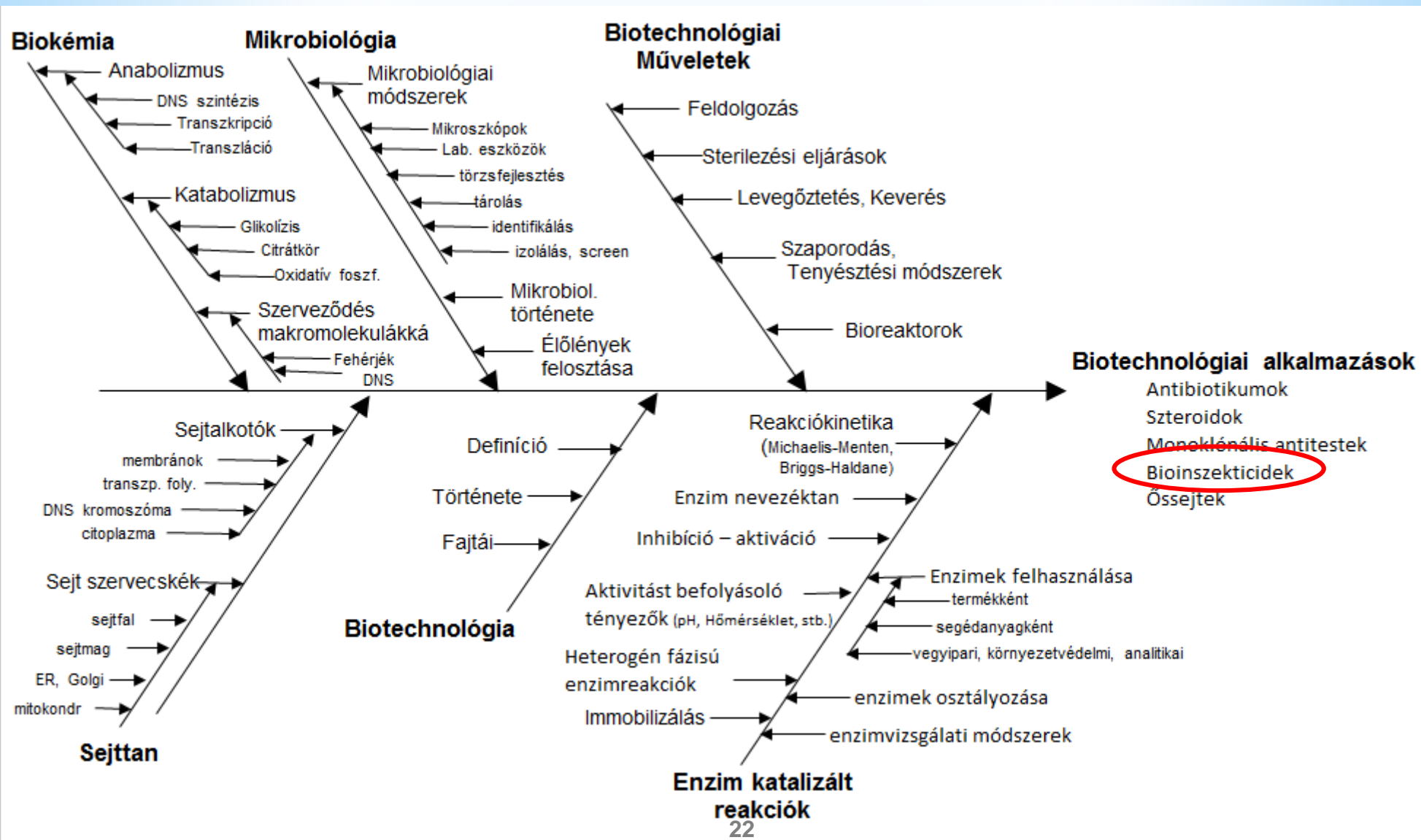
C-forrás: glicerín
E-forrás: oldallánc

Dehidrogénezés:
C1, C4, C7, C8, C9, C16

Kinyerés:
 1) teljes extr (CH₂Cl₂)
 2) szel. extr. (diizopropil-éter)

Itt járunk:

Biológiai rovarirtás – Inszekticid termelés

Felfedezése:

1901 Ishiwata Shigetane

Izolálása, leírása:

1911 Ernst Berliner

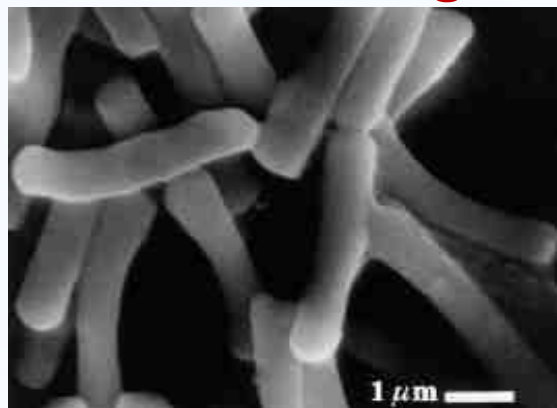
Termelésbe állítása 1958

Spórázáskor kristályos

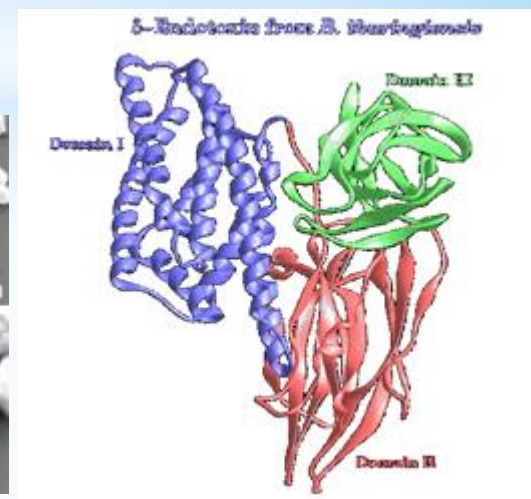
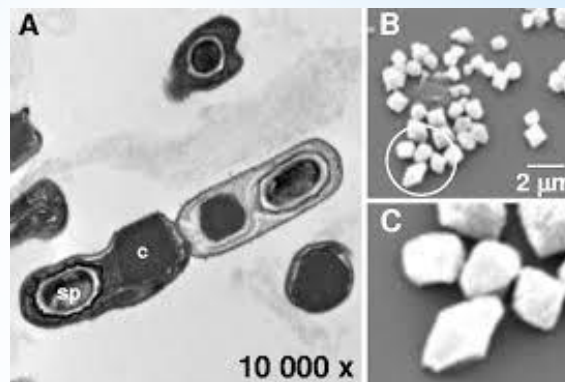
δ -endotoxint termel

(Ez a Cry protein, amelyet a cry gén kódol, plazmidon helyezkedik el.)

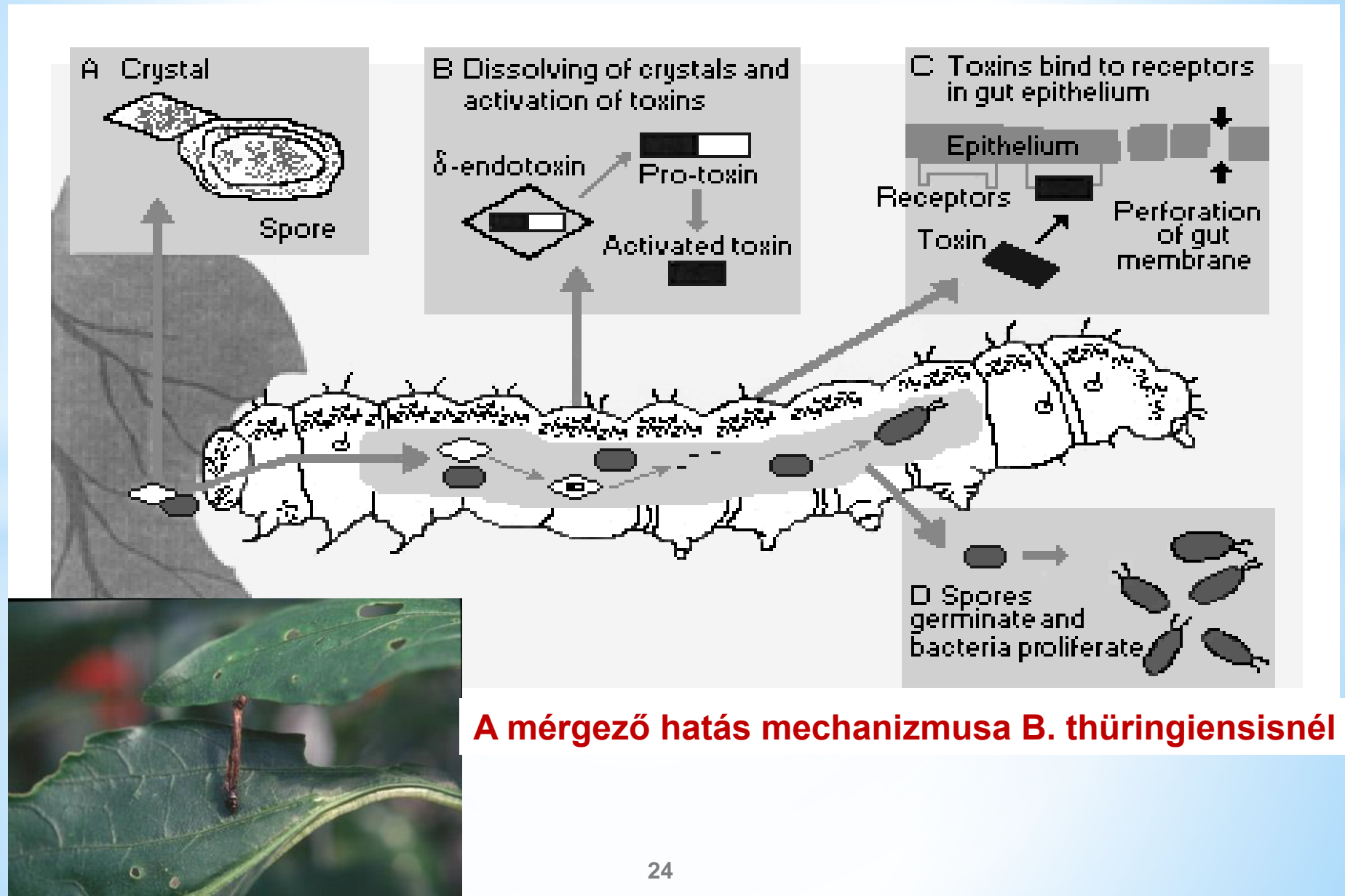
***Bacillus thuringiensis*: Spórázik és...**

... Endotoxint termel

Hatásmechanizmus – *B. thuringiensis*

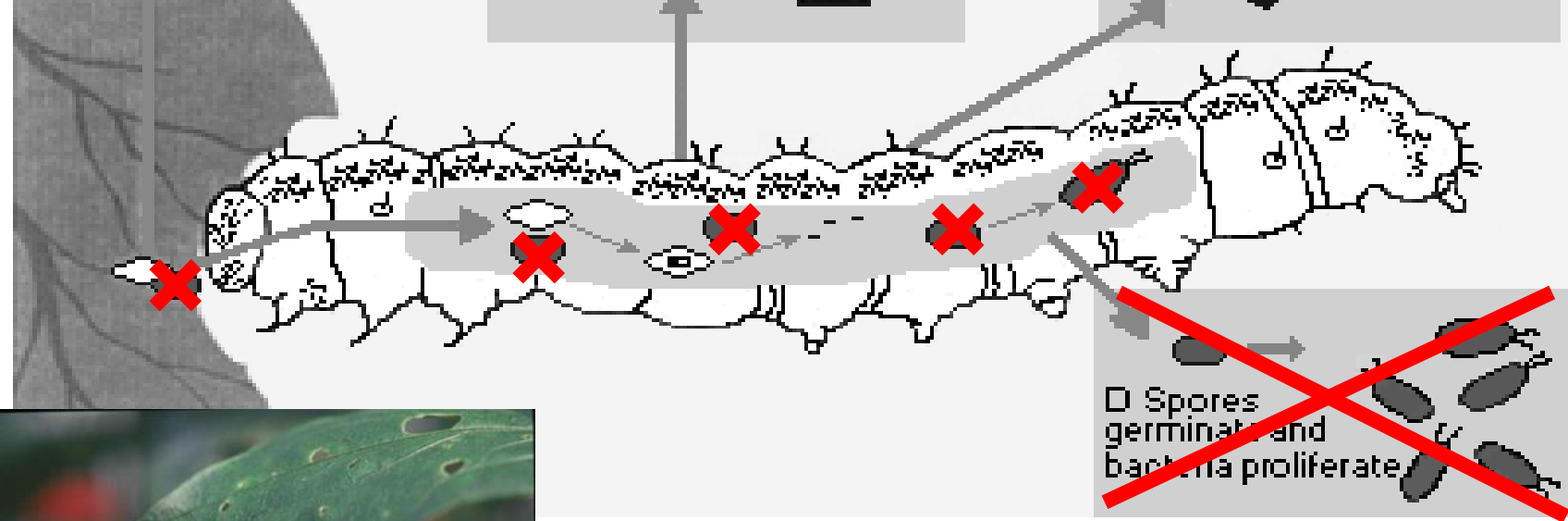
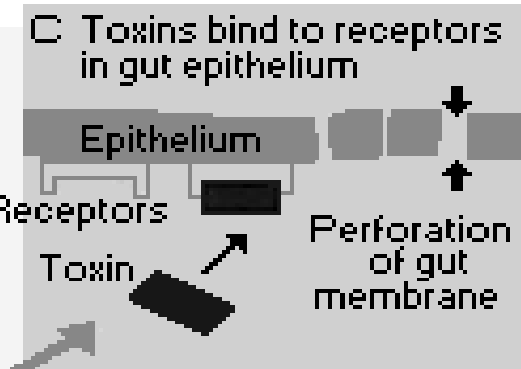
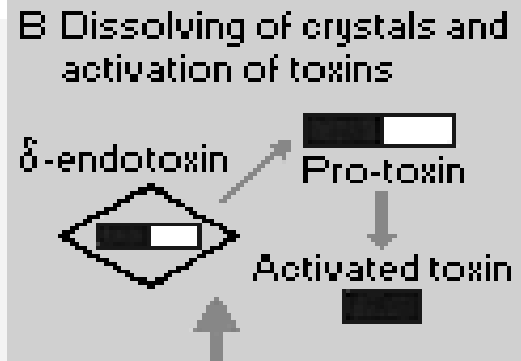
Hatásmechanizmus – GMO növény

Bt corn

Bt Cotton

Mechanism of toxicity of Bt

Hatásosság

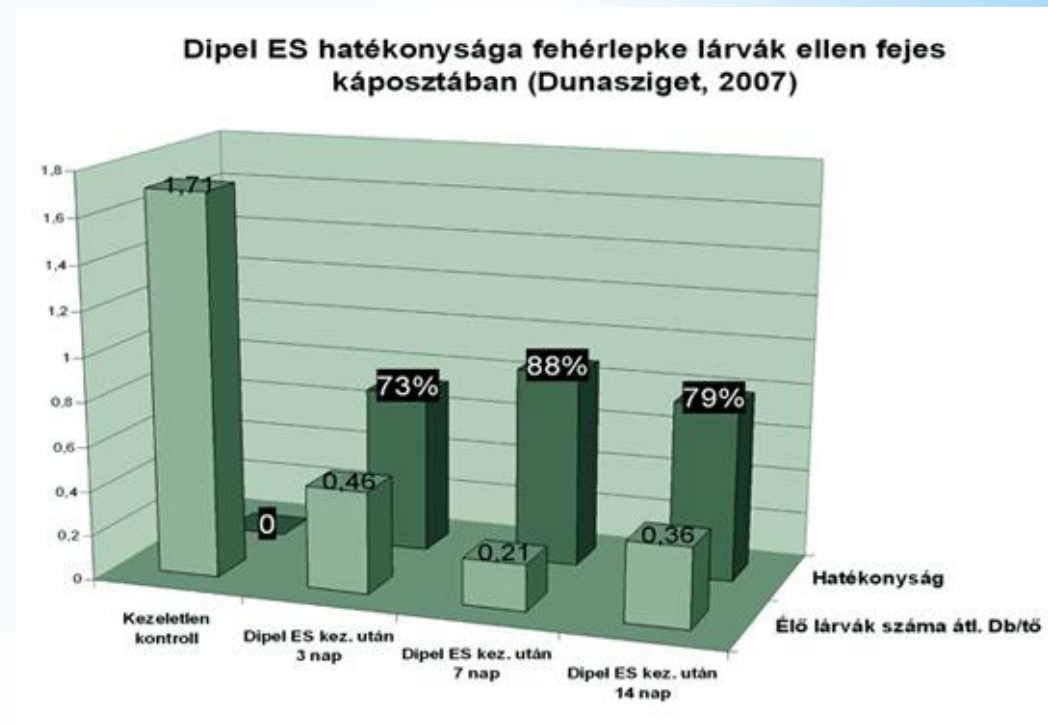
1. *Bacillus thuringiensis* kurstaki.

A BT kurstaki törzs csak a lepkehernyók ellen hatékony toxinokat állít elő. A legnagyobb hatékonysággal (90% fölött) a lombfogyasztó szövőlepke hernyók (pl. gyapjaslepke, amerikai fehér medvelepke, káposztalepke hernyó) ellen működik.

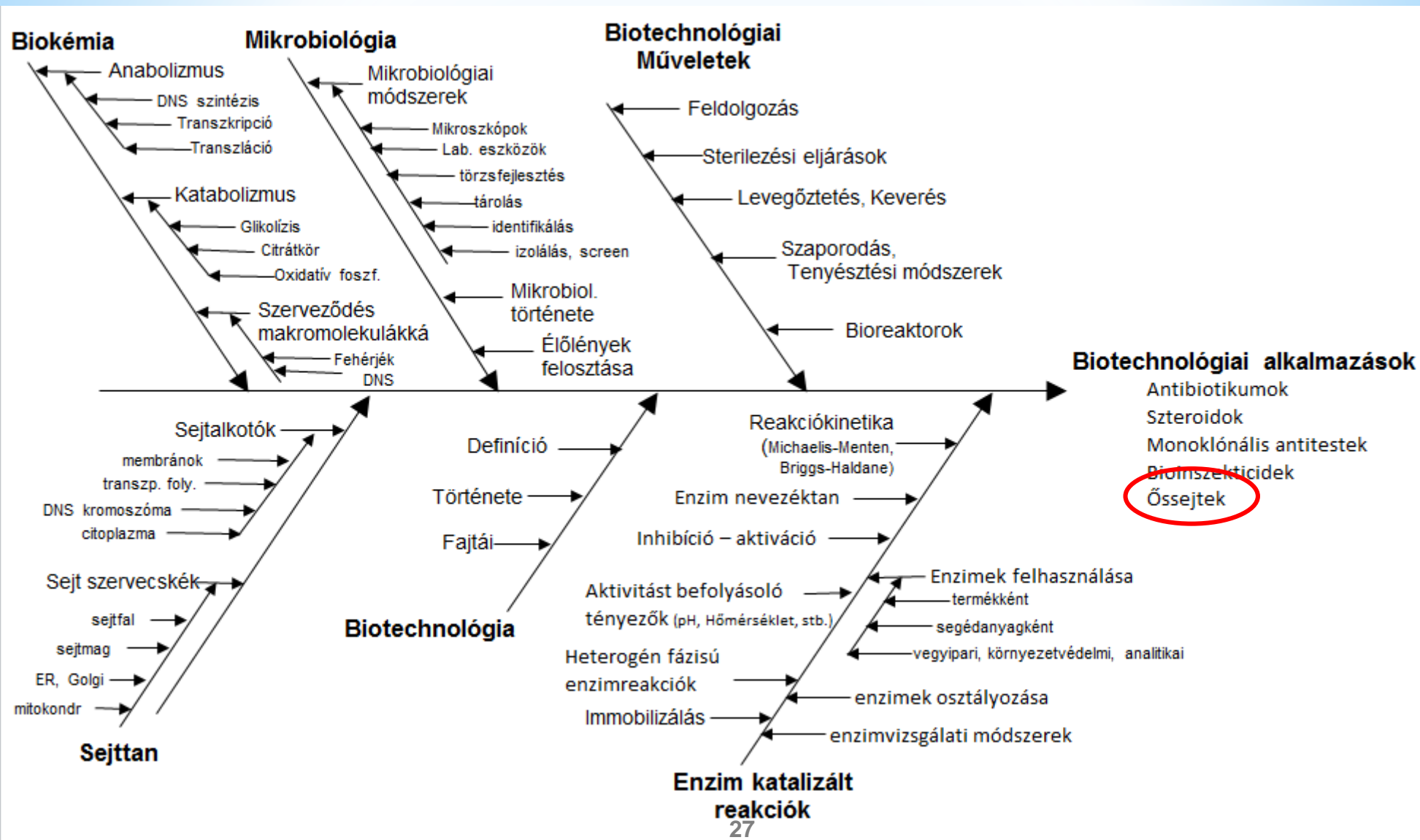
2. *Bacillus thuringiensis* tenebrionis.

A BT tenebrionis toxinok csak a levélbogarak, és ormányosbogarak lárváira hatnak. (burgonyabogár, szőlő levélsodró stb.)

3. *Bacillus thuringiensis* israelensis. közegészségügyi kártevő mentesítésben, a szúnyoglárvák elleni biológiai védekezésre használják.

Itt járunk:

Őssejtek

Az őssejtek az összes többsejtű élőlényben megtalálható sejtek. Különlegességük, hogy sejtosztódással képesek a szervezet speciális funkciót ellátó testi sejtjeivé differenciálódni.

- A fejlődő embrióban az őssejtek az összes specializált magzati szövetté képesek átalakulni.

- A felnőttszervezetben az őssejtek és az előd-(progenitor) sejtek a test javító mechanizmusaként szolgálnak, a specializált sejteket felfrissítve...

... ugyanakkor a folyamatosan megújuló szerveknek – mint a vér, bőr vagy az emésztőrendszer szövetei – normális megújulásában is közreműködnek.

Őssejtek

Potenciáljuk:

Totipotens őssejtek: a megtermékenyített petesejtet és az első néhány osztódáskor létrejött sejteket (szedercsíra) tekintjük, melyek minden embrionális és extraembrionális szövetet (pl. placenta), szervet képesek létrehozni

Multipotens: már valamilyen differenciálódási irányba elkötelezettek, egy adott szövetcsoport többféle differenciálódott sejttypusát képesek létrehozni

Pluripotens őssejtek: extraembrionális szövet létrehozására már nem képesek, viszont mindhárom csíralemez sejtjeinek létrehozására még igen, sőt ivarképzésre is alkalmasak.

Unipotens őssejtek: csak egy fajta specifikus felnőtt sejtet.

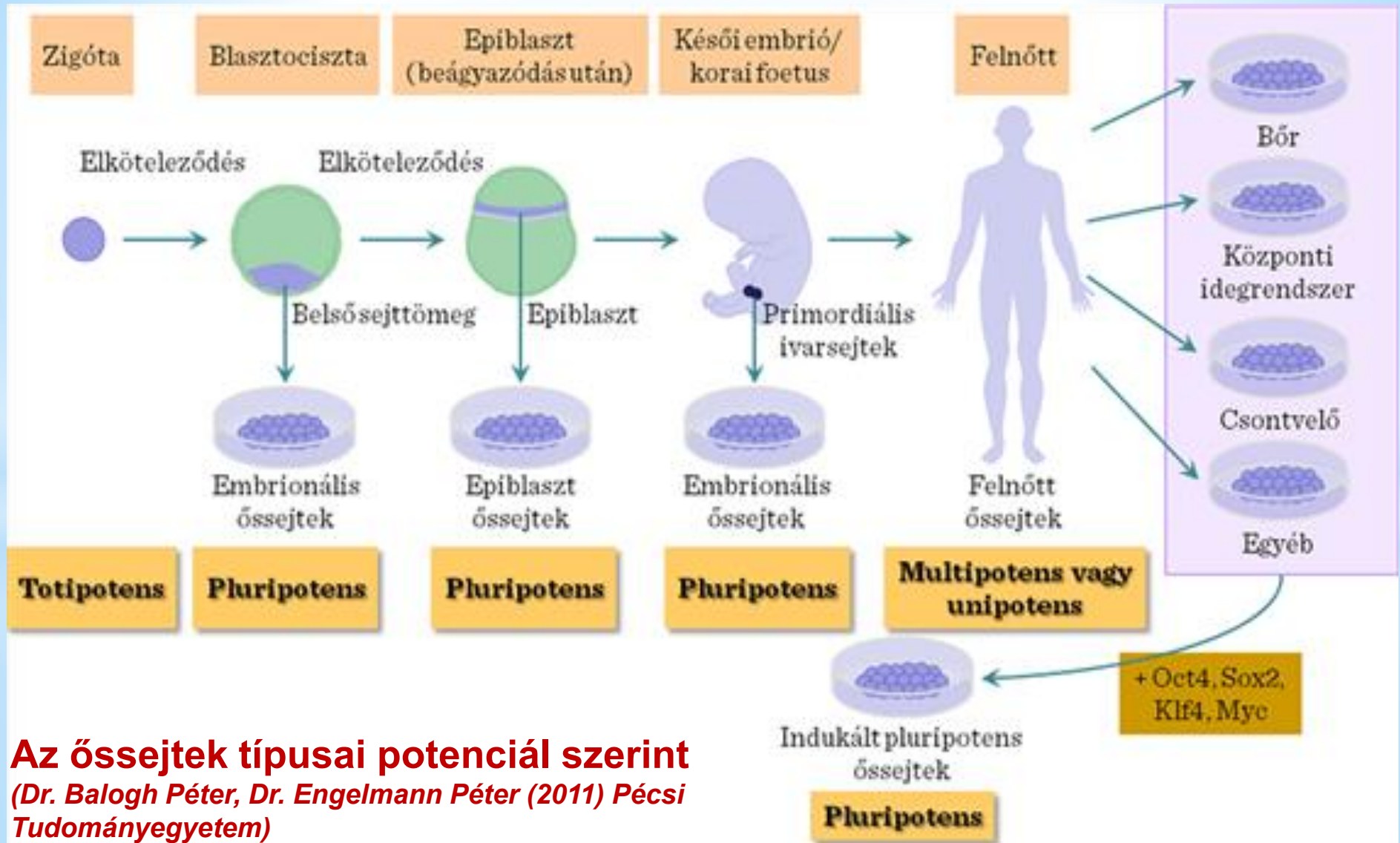
Típusaik:

Felnőtt szöveti őssejtek (multi- vagy unipotens)

Embrionális őssejtek (pluripotens)

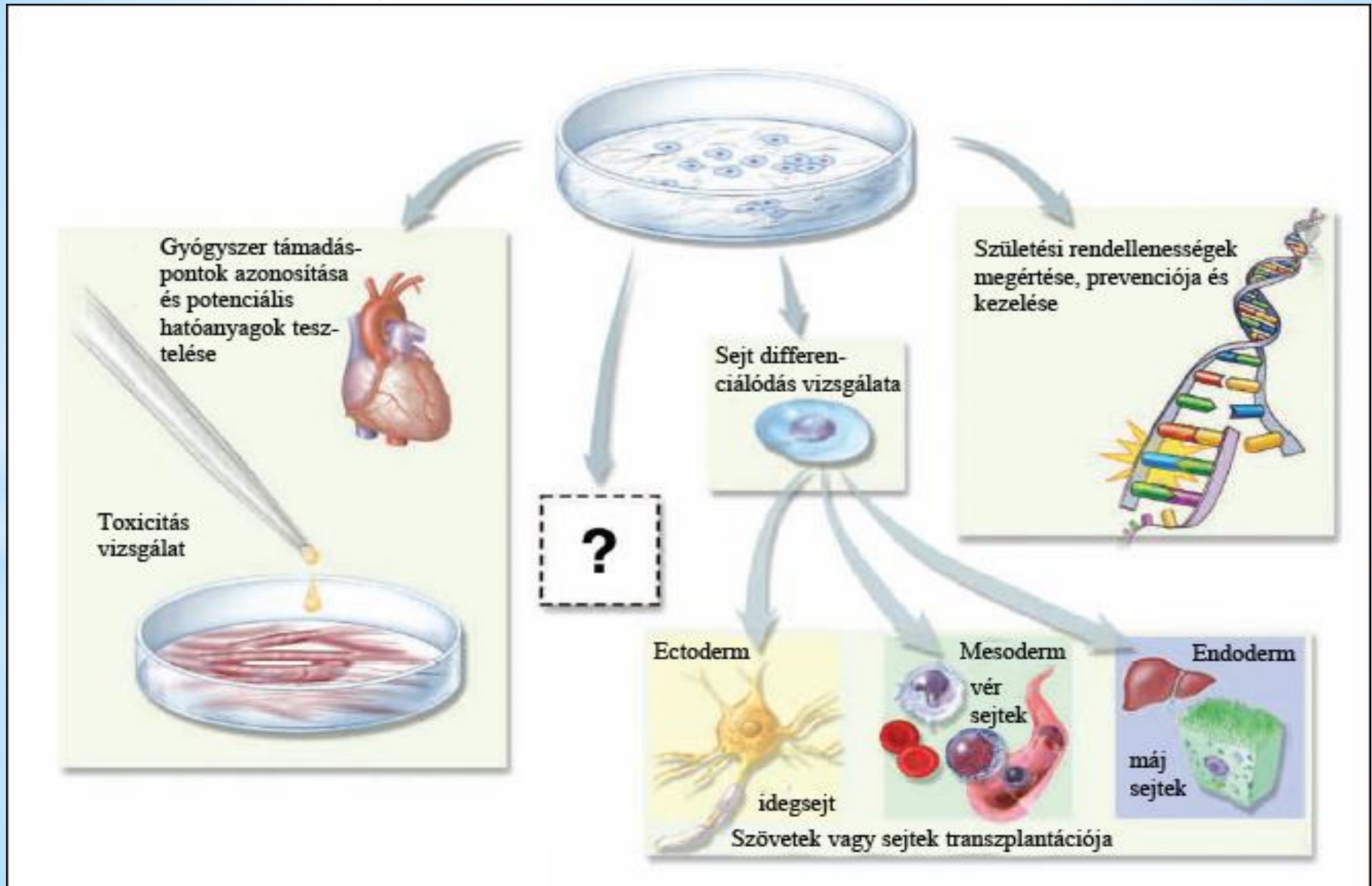
Indukált pluriopotens őssejtek felnőtt szomatikus sejtekből visszaprogramozva (iPSC)

Őssejtek

Az őssejtek típusai potenciál szerint
(Dr. Balogh Péter, Dr. Engelmann Péter (2011) Pécsi Tudományegyetem)

Őssejtek felhasználásának területei

Köszönöm a figyelmet, és eredményes tanulást a 2. ZH-ra!